

NOI DESCOPERIRI MONETARE ÎN PERIMETRUL DAVEI GETICE DE LA PISCU CRĂSANI

de NICULAE CONOVICI

Într-un articol apărut recent¹ publicam descoperirile monetare făcute în dăva getică de la Piscu Crăsani și în așezările deschise adiacente până în anul 1973. De atunci, cercetările arheologice continuate an de an (cu o întrerupere în 1974-1975), precum și unele descoperiri întâmplătoare sau informații despre descoperiri mai vechi au făcut ca numărul monedelor cunoscute din această zonă să se dubleze. Cum unele din monedele recent descoperite aduc elemente care întregesc tabloul circulației monetare de la Piscu Crăsani am socotit utilă aducerea lor la cunoștința specialiștilor. Ca și în cazul primului lot, vom prezenta catalogul monedelor în ordinea vechimii lor și respectând criteriul tipologic.

Monede grecești

2 Stater de aur Lysimach.

Profesorul pensionar Ion Copuzeanu din București, originar din satul Copuzu, ne-a informat despre descoperirea întâmplătoare prin anii 1920-1921, în apropierea "piscului", a unui stater de aur cu numele lui Lysimach, ajuns ulterior la București². Nu am putut da de urma acestei monede, dar după descrierea făcută de informator, informația pare a fi exactă.

2 Didrahmă Histria

Av. Două capete de tineri, cel din stînga inversat.

Rv. Vultur pe delfin, spre stînga IΣTP (H) sub aripa vulturului A (?).

AR, ↖, 5,17 g, 17 mm; litere cu capete globulare, conservare bună, puțin tocită. Piek, 416. A fost descoperită în 1980, pe mameionul estic al fortificației, într-o groapă databilă în a doua jumătate a sec. al II-lea f.e.n. (gr.22). Pl.1/1.

Monede Tomis, autonome.

- 3 Av. Capul Marelui Zeu spre dreapta; la bază două contramărci: 1. cap de bărbat spre dreapta, cu coif; 2. cap de bărbat spre dreapta, cu pethasos.

Rv. TOMI. În cîmp frunze de stejar, cunună de stejar pe margine, KAAA(Q).

AE, ↗, 10,10 g, 24/25 mm, crestată cu foarfeca pe margine;

corodată, mult tocită în special pe revers. Regling, 2415. A fost descoperită la Copuzu-Deluș, în săpătură, de Crișan Mușețeanu, împreună cu piesa următoare și o monedă getică divizionară, în groapă getică (vezi mai jos). Pl.I/2.

- 4 Av. Capul Marelui Zeu spre dreapta; la bază a contrasarcă: cap de bărbat spre dreapta, cu coif.

TOMI

Rv. $\Phi E I \Delta I$ Între cele două rânduri, vultur spre dreapta și două frunze de stejar, totul în cunună de stejar.

AE, ↑, 7,70 g, 22 mm; conservare bună, tocită, Regling, 2421. A fost descoperită împreună cu precedenta și cu următoarea³. Pl.I/3.

Monede getice și tracice.

- 5 Monedă getică divizionară, tip Filip III.

Capul lui Herakles stilizat, spre dreapta, în cerc perlat.

Rv. Corodat; Zeus pe troa nu se mai distinge, fiind înlocuit de un șir de mici linii curbe, urmat de trei șiruri verticale de câte 4 globule și un X cu capete globulare.

AR, 1,70 g, 16,5/18 mm, scyphată; corodată, aversul tocit. Descoperită împreună cu nr.3 și 4 la Copuzu-Deluș. După C. Preda (Monedele geto-dacilor, p.331) se încadrează în grupa a treia a acestui tip de monede. Pl.I/4.

- 6 Monedă getică tip Vrteju-București.

Av. Capul lui Zeus mult schematizat, format din linii, ovale și puncte, în profil spre dreapta.

Rv. Cal mult schematizat, la trap spre stînga; capul rotunjit direct din gît, cu ochiul marcat printr-o globulă și botul gros; picioarele din față nu se mai disting; crupa ca o proeminență rotundă, din care pornesc picioarele din spate cu globule la capete și o altă globulă în fața lor; deasupra calului trei globule formînd un triunghi cu vîrfurile în sus.

AR, ↙, 6,12 g, 22 mm, scyphată; conservare bună, tocită. Nu se încadrează în ștanțele de avers sau revers publicate de C. Preda. Pl.I/5. Descoperită cu ani în urmă în zona "piscului" de învătătorul Alexandru Ștefan din Crăsanii de Jos, astăzi în colecția Livia Dandara, București⁴.

- 7 Monede getice tip Inotești-Răcoasa.

Av. Capul lui Zeus, mult schematizat, spre dreapta, format din linii, ovale și puncte.

Rv. Cal schematizat, la trap spre stînga, deasupra M inversat, cu globulă dedesubt.

AR, ↑, 5,70 g, 24/26 mm, scyphată; conservare bună, tocită. C. Preda, p.257, nr.79, av.55, rv.70 și pl.LIV/3. Face parte din seria a treia a monedelor de acest tip, fără rozete pe av.,

- cu ovalul feței în formă de D culcat. Descoperită în 1979 în așezarea "Platou" de către Alexandru Ștefan. Pl.I/6.
- 8 Av. Ca mai sus, dar roată cu patru spițe în dreptul ovalului feței.
- Rv. Cal schematizat la trap spre stînga, deasupra trei globule dispuse în triunghi.
- AR, ↙, 5,47 g, 27/28 mm, scyphată; corodată, tocită, conținut scăzut de argint. C.Preda, p.258, nr.85, av.56, rv.74 și pl. LIV/9; face parte din seria a patra, cu roata pe av. A fost descoperită în 1980 în așezarea "Platou", S.VII, c.10, -0,70 m, ultimul nivel de locuire. Pl.I/7.
- 9 O monedă de același tip (?) a fost descoperită cu ani în urmă de același Al. Ștefan și a ajuns într-o colecție particulară din Urziceni. Nu ne-a fost accesibilă.

10 Imitație barbară Thasos.

Av. Capul lui Dionysos mult stilizat, spre dreapta; pe cap cunună de iederă cu trei frunze în sus, în forma a trei grupe de câte două mici triunghiuri paralele; în fața lor două rozete mici; bărbia pornește direct de sub nas; pe frunte două benzi paralele. Ștanța mișcată.

Rv. Herakles în picioare, cu măciuca și blana de leu, mult stilizat; capul are fața ca un cioc de pasăre deschis spre dreapta, blana de leu are aspectul unei a doua măciuci; legenda stilizată din linii și litere grecești fără nici un sens. Dr.: ΤΑΘΤΙΙΑ st.: =||ΘΠ= ; exergă: ΘΙΙΑΤΙΓ ; între măciucă și piciorul drept '), greu vizibil, pe marginea rv.două incizii triunghiulare.

AR, ↘ 16,25 g, 34/35 mm, pastila deformară; conservare bună, puțin tocită. A fost descoperită întâmplător pe platou, în afara așezării getice. Pl.I/8.

Monede romane

Denar roman republican.

11 L. Thorius Balbus.

AR, ↑, 3,00 g, 19/20 mm, fourée. Piesa prezintă o perforație pentru atrnat și este crestată de mai multe ori pe av. și rv. pînă la miezul de cupru; conservare rea, pelicula de argint în parte desprinsă de pe rv. Crawford, Roma, 316/1, a.105 f.e.n. (Grueber, 1632, a.80; Sydenham, Italia de nord ?, 598, a.100-95). Descoperită întâmplător în 1978 de Al. Ștefan în zona "piscului". Pl.I/9.

Monedă imperială de bronz.

12 Claudius I.

AE, ↓, 10,20 g, 29 mm. BMC, I, 148, anul 41, as. Conservare bună, mult tocită. A fost descoperită în 1979 la câteva sute de

metri depărtare de așezarea deschisă din punctul "Platou" de niște elevi din Crăsanii de Jos. De acolo moneda a intrat în patrimoniul Muzeului din Călărași (inv.16974). Pl.I/10.

După cum se poate observa, monedele descoperite până în prezent la Crăsanii și Copuzu sînt foarte variate ca tipuri și proveniență. Pe ansamblu situația se prezintă în felul următor:

Emisiuni monetare	Metal	Locul descoperirii					Total	Obs.
		Pisc	Platou	Lută- rie	Copuzu- Deluș	In afa- ra loc.		
Lysimach	AV	-	1	-	-	-	1	
Histria	AR	1	-	-	-	-	1	
Mac.Prima	AR	1 ?	-	-	-	-	1	loc. ne- sigură
Thasos	AR	-	-	1	-	-	1	
Dyrrhachium	AR	-	-	-	1	-	1	
Tomis	AE	-	-	-	2	-	2	
getice Al.- Filip III	AR	3	-	-	2	-	5	
Vîrteju-Buc.	AR	1	1 ?	-	-	-	2	1 loc. nesigură
Inotești-Răcoasa	AR	-	4 ?	1	-	-	5	2 loc. nesigură
Thasos-barbară	AR	-	-	-	-	1	1	
denari rep.	AR	3	-	-	-	-	3	2 loc. nesigură, 1 fourrée
as Claudius	AE	-	-	-	-	1	1	
		9	6	2	5	2	24	(1 AV, 20 AR, 3 AE)

În total se știe de existența a 24 monede, dintre care una de aur, 20 de argint (una fourrée) și 3 de bronz.

Despre staterul de aur de tip Lysimach nu avem date pentru încadrarea lui cronologică. El putea aparține atât așezării mai vechi, ne-fortificate, existente pe "pisc" între sfîrșitul sec.al IV-lea - mijlocul sec.al II-lea î.e.n., cît și așezărilor din epoca clasică, datate de noi între mijlocul sec.al II-lea și cel mai tîrziu al treilea sfert al sec. I î.e.n.⁵, știut fiind că staterii de tip Lysimach continuă să circule pînă la începutul sec. I î.e.n.⁶.

Didrahma de argint a Histriei este însă o apariție mai puțin obișnuită într-un context atât de tîrziu. Ea pune în discuție posibilitatea

rămănerii în uz a acestor monede până într-o vreme mult mai târzie decât data ei de emisie. Cazul nu este totuși izolat. Astfel de monede au mai fost descoperite și în dava getică de la Pietroasele, jud. Buzău, într-un context similar și în unele tezaure monetare târzii⁷, în vreme ce la Sprincenata (jud. Olt)⁸, Costești și Piatra Roșie (jud. Hunedoara) și Spiru Haret (jud. Brăila) au apărut emisiuni autonome de bronz ale aceleiași cetăți⁹. Nu excludem posibilitatea ca piesa noastră să fi fost "moștenită" de la locuitorii așezării mai vechi, dar fenomenul nu-și schimbă prin aceasta semnificația. Menționăm aici faptul că groapa în care a apărut moneda conținea puține fragmente ceramice, pământ ars amestecat cu cenușă și cărbuni, totul acoperit cu un strat compact de cenușă, ceea ce îi dădea aspectul unei gropi rituale, în care moneda a fost depusă intenționat, împreună cu un vîrf de săgeată din fier.

Monedele autonome ale cetății Tomis au apărut în așezarea de la Copuzu-Deluș, se pare, tot într-o groapă rituală, asociate, ca și în cazul drahmei de Dyrrhachium publicate anterior¹⁰, cu o monedă divizionară de tip Alexandru-Filip III. Dispunem așadar de o secvență cronologică importantă, în care terminus post quem este dat de drahma de Dyrrhachium purtînd numele unor magistrați din ultima perioadă de emisie a acestui oraș¹¹. Putem data astfel cele 5 monede de la Copuzu-Deluș în primul sfert al sec. I f.e.n. Prezența monedelor autonome de bronz ale orașelor grecești vest-pontice în așezările geto-dacice a fost urmărită de Bucur Mîrea¹². Acesta constată că monedele respective apar în număr mic, dar constant în cetățile și așezările geto-dacice mai cu seamă în afara arcului carpatic. Prezența lor aici este pusă în legătură cu relațiile directe dintre negustorii acestor orașe și lumea geto-dacică din stînga Dunării în a doua jumătate a sec. al II-lea și prima jumătate a sec. I f.e.n.¹³. Monedele noastre s-ar încadra în grupa a II-a a acestor monede, cea târzie, piesele purtînd contramărci. Este semnificativă prezența aceleiași contramărci pe ambele monede de la Copuzu, ceea ce indică repunerea lor simultană în circulație. A doua contramarcă, găsită pe exemplarul nr. 3, este practic tangentă cu prima, înct nu putem spune dacă este mai nouă sau mai veche. Fiind aplicată chiar pe marginea monedei, tocirea ei s-ar putea datora aplicării defectuoase și nu vechimii mai mari.

Monedele getice nou descoperite nu aduc informații suplimentare, deoarece toate au mai apărut și în descoperirile anterioare. Moneda de tip Vîrteju-București este de bună calitate, dar greutatea ei redusă (6,12 g) o plasează la limita inferioară a greutății acestor emisii¹⁴. Ne mai reține atenția faptul că cele mai numeroase monede getice descoperite la Crăsani-Copuzu sînt tipurile Alexandru-Filip III (divizionare) și Inotești-Răcoasa, prezente în cîte 5 exemplare.

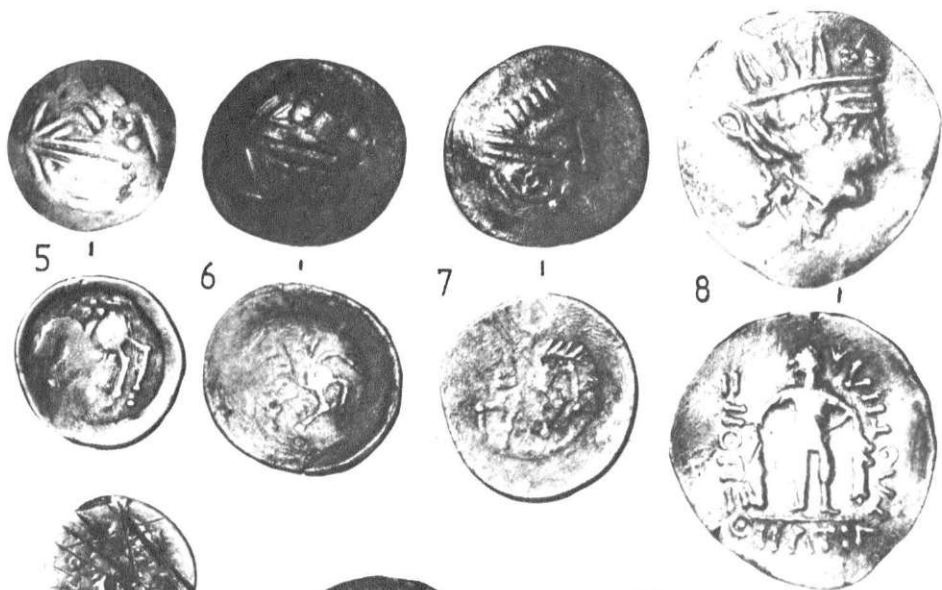
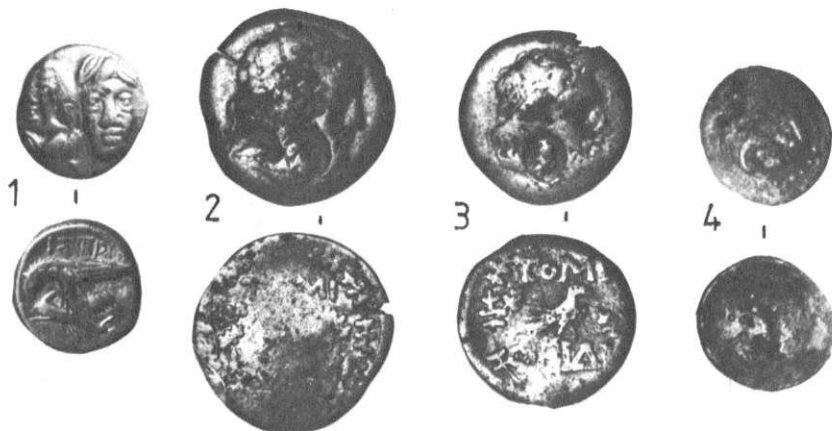
Imitația de tip Filip III găsită împreună cu cele două monede tomitane ne îndeamnă la unele presupuneri, cu caracter ipotetic, în legătură cu datarea ei. Piesa respectivă, reprezentînd pe revers un grad avansat de schematizare, se caracterizează și prin apariția literei X

cu capete globulare. Această literă nu a mai fost, din câte știm, semnalată pe monedele tipului citat. Ea apare însă, într-o formă aproape identică, pe seria a V-a, considerată ultima, a monedelor de tip Inotești-Răcoasa (și pe alte tipuri monetare getice, care însă nu ne interesează aici)¹⁵. Dacă avem în acest caz o preluare a siglei de pe un tip de imitație pe alta, atunci ar trebui să admitem, pe de o parte, că piesa noastră ar fi contemporană cu monedele de tip Inotești - Răcoasa din seria amintită, iar pe de altă parte că a fost emisă undeva în Muntenia și nu la sud de Dunăre, cum pare a fi cazul de majoritatea pieselor de acest tip, deoarece monedele Inotești-Răcoasa nu au circulat la sud de Dunăre.

În ceea ce privește datarea tîrzie a unora din emisiunile de tip Alexandru-Filip III, avem în sprijin tezaurul descoperit la Pîrgovo (jud. Ruse, Bulgaria), unde 87 imitații Vrîteju-București se asociază cu 11 tetradrahme imitații de tip Filip III¹⁶, precum și asocierea pieselor de la Crășani cu dragma de Dyrrhachium și monedele autonome de Tomis contramarcate. Cît despre locul de emisie, amintim că o oarecare concentrare de descoperiri de monede de acest tip se semnalează tocmai în zona central-sudică a Munteniei¹⁷. Din păcate nu cunoaștem repertoriul tuturor emisiunilor de tip Alexandru-Filip III descoperite pînă în prezent (circa 1150 drahme după C. Prea, din care sînt ilustrate numai 15), pentru a ști în ce măsură piesele cu X pe revers au mai fost descoperite undeva și undă anume. Credem însă că o datare la începutul sec. I f.e.n. a unei părți a monedelor de acest tip nu poate fi înlăturată.

Imitația "barbară" de Thasos ridică o serie de probleme interesante, nu ușor de rezolvat. Ele privesc emitentul, cronologia și aria de circulație a acestor monede. Dificultățile de care se lovește azi cercetarea aumismatică în rezolvarea acestor probleme pornesc de la înregistrarea defectuoasă a primelor descoperiri și de la confuzia care s-a făcut și încă se mai face între aceste piese și o altă categorie de imitații după monedele thasiene, mai apropiată de originale și care este mult mai greu de deosebit de acestea din urmă.

Prima categorie de imitații are efigiile mult stilizate și schematizate, încît uneori nu se mai poate distinge nimic din elementele modelului. Legenda este și ea stilizată, la emisiunile mai recente ajungînd simple șiruri de litere, linii sau puncte fără nici un sens. Aceste monede cunosc o mare varietate, distingîndu-se foarte puține ștanțe comune¹⁸. Din punct de vedere stilistic aceste emisiuni se aseamănă foarte mult cu monedele celtice și dacice. Aceasta a și făcut ca ele să fie denumite eronat "imitații celtice"¹⁹. Cele 63 piese de acest fel publicate în colecția Dessewffy cîntăresc între 13,37 și 17,91 g, greutatea medie fiind de 16,09 g²⁰. Se poate spune deci că monedele oscilează în jurul greutății normale, diferențele destul de mari înregistrate de la o piesă la alta datorîndu-se nu intenției de fraudă, ci dificultăților de cîntărire.

A doua categorie de imitații este, cum am spus, mult mai apropiată de originale. Reprezentanțele sînt mai puțin stilizate, legenda este de multe ori corectă, dar alteori stilizarea este destul de pronunțată, iar legendele sînt greșite. În unele cazuri reprezentarea de pe avers este identică cu originalele și numai reversul trădează contrafacerea. Numărul de ștanțe folosite este mai limitat, aceeași ștanță sau grupă de ștanțe putînd fi identificată în multe tezaure descoperite atît în România, cît și în Bulgaria²¹. Legendele sînt uneori asimetrice, cu literele formate din globule mari, iar sigla apare modificată față de original sau de nerecunoscut. Marea majoritate a acestor imitații au la bază originalele din ultimele emisiauni, cele cu sigla M și M barat²². Greutatea acestor imitații este mult mai constantă, ea apropiindu-se foarte mult de a originalelor²³. Oricît ar fi de stilizate, aceste monede nu pot fi confundate cu imitațiile din prima categorie. Cu toate acestea ele au fost de multe ori confundate și de aici pornește incertitudinea în depistarea celor două categorii, atunci cînd descoperirile nu au fost ilustrate în publicații, ci sînt deumite doar "imitații barbare" sau "piese barbarizate". După opinia noastră, în cazul de față avem de a face nu cu imitații propriu-zise, ci mai degrabă cu copii, mai mult sau mai puțin reușite, după originalele grațești. Stilizările care apar ar putea fi datorate unei copieri la "a doua" sau "a treia" mînă, cînd gravorul nu a mai avut la dispoziție piesa originală și a trebuit să intervină personal pentru refacerea ștanțelor. Unii cercetători merg pînă acolo încît refuză să recunoască în aceste piese niște contrafaceri, denumindu-le "originale tîrzii"²⁴. Avînd în vedere faptul că este vorba de piese copiate, este de la sine înțeles că o mare parte a acestora riscă să nu poată fi deosebite de originale. Dar nu este mai puțin adevărat că la multe din ele atît stilizarea efigiilor cît și a legendelor trădează imediat un gravor de origine ne-greacă²⁵. Credem că numai o inventariere cît mai completă a ștanțelor ne poate ajuta, ca și în cazul denarilor romani republicani copiați în Dacia, la separarea originalelor de copii și abia după aceea se va putea stabili care este ponderea reală a monedelor thasiene originale în cadrul circulației monetare din spațiul carpato-balcanic. În orice caz, ponderea copiilor tracice se arată încă de pe acum a fi impresionantă.

Revenind la imitațiile din prima categorie, trebuie spus că ele par a se concentra la sud de Munții Balcani²⁶. Deși literatura mai veche menționează numeroase asemenea descoperiri făcute pe teritoriul României²⁷, în publicațiile de monede din ultimii 38 de ani nu a mai fost ilustrată nici una. În schimb, ori de cîte ori au fost ilustrate descoperiri de "imitații barbarizate", acestea se încadrau toate în categoria copiilor, de regulă cu legenda greșită sau cu o accentuată stilizare a efigiilor. În schimb pe teritoriul Bulgariei, mai ales la sud de Balcani, descoperirile de "imitații barbare" propriu-zise se înmulțesc mereu²⁸, ilustrînd atît locul de origine, cît și aria reală de răspîndire și cronologia pieselor respective. După cum arată tezaurul de la Kuklen (jud.

Asenovgrad)²⁹, primele imitații cu efigie "barbară" apar încă din a doua jumătate a sec. al II-lea f.e.n., însoțind emisiunile din seriile timpurii, continuă și se diversifică în cadrul tezaurului de la Padarevo (jud. Nova Zagora)³⁰ datat în deceniul al doilea al sec. I f.e.n., cu monede din ultimele serii de originale și se încheie, ajungând la ultimele expresii de stilizare în tezaurele de la Sărnița (jud. Haskovo)³¹, Topolovo (jud. Plovdiv)³² și Koliu Marinovo (jud. Nova Zagora)³³, în ultimele două asociindu-se cu denari romani republicani din a doua jumătate a sec. I f.e.n. Trebuie spus că imitațiile publicate cu ani în urmă de R. Forrer³⁴ și din colecția Dessewffy³⁵ își găsesc cele mai multe analogii tocmai în tezaurele din această ultimă perioadă, de la Sărnița și mai ales Topolovo.

Din cele de mai sus rezultă că datarea piesei descoperite la Crășani este dificilă, atâta vreme cât nu vom găsi un exemplar bătut cu aceleași ștanțe într-un context numismatic mai bine datat. Ținând seama de faptul că primele imitații (înțelegem prin acest termen numai piesele denumite "celtice" sau "barbare"), acelea datate la sfârșitul sec. al II-lea f.e.n. au un stil mai bun și legenda corectă, sîntem înclinați să datăm piesa noastră către mijlocul sec. I f.e.n., fără a exclude și o datare mai tîrzie, adică în a doua jumătate a aceluiași secol. După cum am văzut, aceste monede apar foarte rar în România. Putem conta sub beneficiu de inventar numai cîte o piesă din tezaurele de la Mureni (Kis Szederjes, Sidrieșul Mic), Celei (Corabia, jud. Olt), cele din "Transilvania" și de la Bogata Mureșului fiind dubinase. În colecția dr. George și Maria Severeanu se mai află un număr de asemenea imitații, dar nu se cunoaște proveniența lor³⁶. La acestea se adaugă acum piesa de la Crășani.

Denarul fourrée de la L. Thorius Balbus nu constituie o noutate. Asemenea piese au mai apărut în cetățile geto-dacice³⁷. Ne atrage atenția doar faptul că piesa pare a fi fost seosă din uz în mod intenționat, după ce s-a constatat că este calpă prin zgîriere repetată care scoate la lumină miezul din metal inferior. Ea a fost în plus perforată pentru a fi purtată ca pandantiv, probabil de către descoperitor.

Moneda de bronz de la Claudius a fost găsită în afara așezărilor getice. Faptul că este foarte tocită ne face să credem că a fost pierdută mult timp după emiterea ei, poate chiar la sfârșitul sec. I e.n. sau chiar în secolul următor. Ea nu poate fi în nici un caz pusă în legătură cu existența așezărilor getice cunoscute, în sensul unei prelungiri a existenței lor pînă cel puțin în vremea lui Claudius. Nu dispunem de nici un alt material arheologic care să poată fi datat atît de tîrziu.

Lotul de monede prezentat aici nu schimbă așadar datarea așezărilor getice de la Crășani-Copuzu, dar îmbogățește în mod substanțial tabloul circulației monetare pentru perioada maximei lor dezvoltări.

- 1 N.Conovici, Monedele din așezarea getică de la Piscu Crăsani, SCN, VII, 1980, p.139-143.
- 2 Idem, Șantierul arheologic Piscu Crăsani, 1978. Raport preliminar în Materiale și cercetări arheologice, XIII, Oradea, 1979, p.145.
- 3 A.Stoia, Les fouilles archéologiques en Roumanie (1977), "Dacia", N.S., XXII, 1978, p.353/36; B.Mitrea, Découvertes monétaires en Roumanie (1979), "Dacia", N.S., XXIV, 1980, p.372/5; idem, "Dacia", N.S., XXV, 1981, p.384/52.
- 4 Mulțumim și pe această cale tov.Livia Dandara, care ne-a pus cu multă amabilitate la dispoziție moneda în vederea publicării.
- 5 N.Conovici, Așezarea getică de la Crăsani, în Documente noi descoperite și informații arheologice, A.S.S.P., București, 1971, p. 20-23.
- 6 Gh.Poenaru Bordea, Le trésor de Mărășești, "Dacia", N.S., XVIII, 1974, p.103-126.
- 7 Fl.Preda, V.Dupoi, Monede descoperite în așezarea getică de la Pietroasele (jud.Buzău), SCN, VII, 1980, p.145-147; Oct.Iliescu, Insemnări privitoare la descoperiri monetare (II), SCN, II, 1958, p. 449 mai semnaleză tezaurul de la Crementari (sau Budești, jud.Vflcea, după C.Preda), conținând didrahme histriene asociate cu denari romani republicani și tezaurul de la Dăeni (jud.Tulcea) cu o didrahmă histriană și monede de bronz romane imperiale.
- 8 C.Preda, M.Butoi, Monede descoperite în așezarea getică de la Sprincenata (jud.Olt), Thraco-dacica, II, 1981, p.65-71.
- 9 B.Mitrea, Monede pontice la daco-geții lui Burabista, "Pontica", XI, 1978, p.90.
- 10 N.Conovici, SCN, VII, 1980, p.139, 142.
- 11 H.Ceka, Questions de numismatique illyrienne, Tirana, 1972, p.42.
- 12 B.Mitrea, op.cit., p.89-96.
- 13 Ibidem, p.95. C.Preda și M.Butoi, op.cit., p.67 exprimă o opinie contrară, după care monedele de bronz ale Histriei au pătruns în așezările getice din interior pe o cale indirectă, prin legături intertribale cu geții de la Dunăre.
- 14 C.Preda, Monedele geto-dacilor, București, 1973, p.255.
- 15 Ibidem, p.259 și pl.LIV/12-14.
- 16 Ibidem, p.342.
- 17 Ibidem, p.341 și fig.23.
- 18 R.Forrer, Keltische Numismatik der Rhein-und Donaulande, Strassburg, 1908, p.227-232; Gróf Dessewffy Miklós, Bárbar Péntzei, Budapest, 1910, pl.XIV-XVI, XXII-XXIII, XXXIV-XXXV, XXXXI, LI-LIII; E.Zlatareva, Rimski republikanski moneti ot kolektivnata nahodka pri s.Topolovo, Plovdivski okrąg, "Godisnik-Plovdiv", V, 1963, p.176-179; G.Kačarova, Novi đanni za datirovkata na tetradrahmite na ostrov Tasos ot vtorı period na monetosečeneto mu i na trakijskite te-

- tradrabmi ot I v pr.n.e., "Izvestiia-Sofia", 27, 1964, p.139 și 145-147, pl.I-III; T.Gerasimov, Trakijski moneti - podrajanija na tasoskite tetradrahmi, "Numizmatika", IV, Sofia, 2, 1972, p.9-12; D.Aladjov, Malka kolektivna nahodka ot "varvarski imitacii" na tasoski tetradrahmi, "Numizmatika", II, 1970, 3, p.16-19; R.Göbl, Ostkeltischer Typen-Atlas (= OTA), Braunschweig, 1973, p.28-29 și pl.46-51.
- 19 R.Forrer, op.cit., p.233; K.Pink, Die Münzprägung der Ostkelten und ihrer Nachbarn, DissPann, 2, 1939, 15, p.119-120; C.Moisil, Monetele dacilor, BSNR, XV, 1920, p.72-73 credea că o mare parte a lor par a fi fost bătute în Dacia; L.Ruzicka, Die Frage der dacischen Münzen, BSNR, XVII, 1922, 41-42, p.25-28/ 48-54 demonstrează că localizările din Transilvania și Serbia sînt nesigure, iar cele din "România" aflate în colecția Desseffy provin de la Rusciuc (Ruse, Bulgaria). Este de părere că aceste imitații au fost bătute de geții și crobizii dintre Dunăre și Balcani, mai ales cei din apropierea orașelor vest-pontice.
- 20 Desseffy Miklos, op.cit.
- 21 O bibliografie aproape completă a acestei categorii de monede la E.Chirilă, G.Mihăescu, Tezaurul monetar de la Căprioru. Contribuții la studiul cronologiei și circulației tetradrahmelor Macedoniei Prima și insulei Thasos, Tîrgoviște, 1969 (pentru România) și I.Bogdan Cătănciu, Tezaurul monetar de la Poiana (jud.Teleorman). Unele aspecte ale circulației tetradrahmelor Macedoniei Prima și ale orașului Thasos în lumea traco-dacică, SCN, VI, 1975, p.184-185, n.19 (pentru România) și n.20 (pentru Bulgaria). Comentarii amănunțite privind acest gen de imitații la E.Chirilă, V.Lucăcel, Tezaurul de la Petrindu (Contribuții la cronologia tetradrahmelor thasiene de tip: Dionysos-Herakles), ActaMP, Zalău, III, 1979, p.89-101.
- 22 Ibidem, p.91-92, 93.
- 23 Ibidem, p.90, tabel; T.Gerasimov, op.cit., p.11.
- 24 Gh.Poenaru Bordea, C.Condrea, Date noi privind tezaurul de la Adîncata, jud.Dîmbovița, "Acta Valachica", 3, Tîrgoviște, 1972, p.121-122, 124; M.Cojocărescu, Tezaurul de monede grecești descoperit pe teritoriul municipiului București, SCN, VI, 1975, p.195-199.
- 25 E.Chirilă, V.Lucăcel, op.cit., p.92-93.
- 26 T.Gerasimov, op.cit.; I.Bogdan Cătănciu, op.cit., este de folosit cu rezerve, deoarece din bibliografia citată nu se poate face distincție de multe ori între cele două categorii de imitații; de pildă, tezaurul de la Osikovo (jud.Tîrgoviște) conținea și tetradrahme din Odessos și Mesambria, iar între piesele thasiene (22 recuperate) se găsesc și imitații apropiate de originale, identice cu cele descoperite în Dacia, dar pe care Gh.Ghinev, le socotește originale, deoarece aveau legenda corectă (Gh.Ghinev, Monetno

- săkrovište ot s. Osikovo, Tărgoviški okrăg, "Numizmatika", XXI, 1978, 3, p.18-25); dacă pentru tezaurul de la Polski Trămbes(jud. Tŕrnovo) se vorbește de "monede celtice după tipul thasienelor", în schimb tezaurul de la Topolovo (jud.Plovdiv) ar conține "imitații thasiene", de fapt tot "imitații celtice" (vezi E.Zlatareva, op.cit.) etc. Din păcate, cea mai mare parte a descoperirilor din Bulgaria au rămas nepublicate integral, iar cele publicate nu corespund de multe ori cu informațiile din notițele lui T.Gerasimov.
- 27 R.Forrer, op.cit.; M.Dessewffy, op.cit.; K.Pink, op.cit.; C. Moasil, Les tetradrachmes de Thasos et de la Macédoine Ière et leur circulation en Dacie, "Balcania", VII, 1, 1944, p. 3-22; B. Mitrea, Penetrazione commerciale e circolazione monetaria nella Dacia prima della conquista, "Ephemeris Dacoromana", X, 1945, p. 66-69.
- 28 Vezi mai sus, n.18, 26.
- 29 G.Kacarova, Kolektivna nahodka ot tasoski tetradrahmi pri s. Kuklen, Asenovgradsko, "Arheologija", Sofia, III, 1961, 4, p.53-58.
- 30 Idem, "Izvestija-Sofia", 27, 1964, p.131-152.
- 31 D.Aladjov, op.cit.
- 32 E.Zlatareva, op.cit.
- 33 T.Gerasimov, op.cit.
- 34 R.Forrer, op.cit.
- 35 M.Dessewffy, op.cit.; R.Göbl, op.cit.
- 36 Una din monedele din Colectia Severeanu provine, pare-se, din tezaurul de la Celei (cf.C.Moasil, op.cit., p.12-13, nr.6); alte două piese din colectie au fost ilustrate, fără indicarea locului de proveniență, de G.Severeanu, A Silver Medal - unpublished original of Roemetalces I, în "București", 1-2, 1937, p.56, fig.3-6; una din monede are un peduncul rămas de la turnare. Pentru celelalte imitații pe care le admitem ca descoperite în Dacia a se vedea observațiile justificate ale lui L.Ruzicka, op.cit.
- 37 M.Chitescu, Numismatic Aspects of the History of the Dacian State. The Roman Republican Coinage in Dacia and Geto-Dacian Coins of Roman Type, B.A.R., 112, Oxford, 1981, p.334/19 (Bradu), 347/102 (Lăceni), 355-355/140 (Poiana-Galați), 356-357/144 (Răcățiu), cu bibliografia.

NOUVELLES DÉCOUVERTES MONÉTAIRES DANS L'AIRE DE LA "DAVA" GÈTE DE PISCU CRĂSANI

Résumé

On publie 12 monnaies mises au jour pendant les fouilles archéologiques ou par hasard dans les établissements gètes de Piscu Crășani

(fortification), "Platou" et "Copuzu-Deluş" (établissements ouverts voisins) ou à leur proximité. Il s'agit d'un statère en or de type Lysimaque (découverte fortuite, perdue), une didrachme en argent de la ville d'Histria (fortification, fosse rituelle de la fin du II-e siècle av.n.è.), deux bronzes autonomes de la ville de Tomis et une imitation de type Philippe III (argent) à Copuzu-Deluş, une imitation gète du type Vrteju-Bucureşti (découverte fortuite), trois imitations gètes du type Inoteşti-Răcoasa (1 Plateau - fouilles, 2 fortuites), une imitation "barbare" d'après les tétradrachmes de Thasos (découverte fortuite, en dehors des établissements) et un as romain imperial de Claude I-er, 41 de n.è. (déc. fortuite, en dehors des établissements). La dernière monnaie est étrangère au milieu archéologique gète de Crăsanii. Le total des monnaies mises au jour jusqu'à présent dans l'aire de la "dava" de Crăsanii (commune de Balaciu, dép. de Ialomiţa) monte à 24, dont 1 AV; 20 AR, 3 AE.